

אבל כשדנים באופן כללי אין מקום לחזקה זו, שהרי כמה גנבים יש בעולם. והיא היא הסברא שאמרו בסוגיתנו: בשלמא התם שכיחי פרוצים בעולם, ובודאי מצאה עם מי לזנות, אבל כאן הלא אנו צריכים לדון על שטר זה שהעדים חתומים עליו, האם חתמו בשקר אם לאו, וכיון שאנו דנים על אנשים פרטיים, אף על פי שהוא עצמו הוחזק בכך שחזר אחר זיוף, כל ישראל מי הוחזקו — ודאי אין להחזיק אנשים מסויימים [אלו שחתמו עליהם לפנינו] שחתמו בשקר. ומתריץ, אכן אין אנו חושדים אותם כלל, אלא חושדים רק בבעל השטר שהוא בעצמו זיף. (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כו,ו; אילת השחר).

'אמר רבי יוחנן: רבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד...' — כסגנון הזה מצאנוהו לרבי יוחנן בכמה מקומות: שבת צד. פסחים פב: יבמות נא: ב"ק סט. ב"מ מז: סנהדרין ד. זבחים יא. (וע"ש ב'אור הישר'); מנחות נז: חולין נח: עה. קכד: בכורות כב. וכן דרכו של רבי יוחנן בהרבה מקומות לבאר מחלוקת תנאים בדרך 'שניהן' (ושלשתן) מקרא אחד דרשו... — ע' במצוין בראש השנה ת: (חוברת קלה) ובב"ב עה (חוברת לג).

'שבויה שנשבת הרי היא בקדושתה אפילו בת עשר שנים' — שהוא זמן גדלות מסוים לענין ביאה, כשנכנסה הקטנה לשנתה העשירית (ע' קדושין פא: 'הגדילו זה ישן בכסותו... — תינוקת בת תשע שנים ויום אחד'). וגם דרך חז"ל לנקוט מספר עשר על הפלגה, והוא הדין ליותר. וכך גם לשון המקרא, לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי... והיינו עד עולם. (רש"ש. עוד בענין 'דור עשירי' — ע' במובא ביבמות עה).

*

'על הגיורת ועל השבויה ועל השפחה שנפרו ושנתגיירו ושנתחררו...' — פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים, והיה לו לומר 'שנפדית ושנתגיירה ושנתחררה', שהרי כל אחת מהם צריכה תקנה לעצמה ואינן שייכות זו לזו — אלא תלה התנא את הקלקלה בגופן בלבד, בלשון יחיד. והכריז את תקנתם לגוף ולנפש יחד, 'שנפרו...' — הגוף והנפש. וכמו שנאמר אשר פדית ממצרים גוי ואלהיו — הגוף והנשמה. (עפ"י עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו, 'אם כל חי' ח)

דף לז

(ע"ב) 'ואהבת לרעך כמוך — ברור לו מיתה יפה' — זו לשון הרמ"ה ('יד רמה' סנהדרין נב: הביאו בשיטה מקובצת, ע"ש): 'וכל היכא דכתיב 'רעך' משמע ישראל, ואפילו רשע שנתחייב מיתה אתה חייב לחזור אחר זכותו לברור לו מיתה יפה. ויש לפרש 'ואהבת לרעך' לשון רעים שבך שנתחייבו מיתה — ברור להם מיתה יפה.'

(יש לברר דבריו, הלא אמרו (פסחים קיג: ועוד) שמותר ואף מצוה לשנוא רשע, הרי שאינו בכלל 'ואהבת לרעך'? וצריך לומר שאף שמצוה לשנאותו מצד הרע שבו, מצוה לאהבו גם כן, ואף הוא בכלל 'ואהבת לרעך כמוך', וכפי שכתב בעל התניא, זו לשונו (פרק 'לב'): 'גם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעוונותיהם, שמצוה לשנאותם, מצוה לאהבם גם כן, ושתייהן הן אמת, שנאה מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם'. וכן כתב בספר 'תומר דבורה' (לרמ"ק. סוף פרק ב): 'ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו. ואפילו הרשעים'. וכן כתבו עוד כמה גדולים בספריהם (ע' 'פנים יפות' לבעל ההפלאה — קדושים; חכם הרזים, עמ' נח — מר"פ מקוריץ; רסיסי לילה (מח, עמ' 102). וע"ע: מצות הלבבות (לר"מ ליכטשטיין) ב,יח). [ואפשר שגם הסמ"ק שכתב (יז) שהעובר עבירה אינו בכלל 'ואהבת', אינו

חולק על הדעות האמורות, שאפשר כוונתו שאין להראות לו גילויי אהבה ככל ישראל. ולעולם את הטוב שבו מצוה לאהוב] וע"ע בענין שנאת הרשע והאפיקורס, במובא בפסחים ק"ג — חוברת קכג).

לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנין ממון ומתכפר להן... יכול אף בידי אדם כן... ואין לי אלא מיתות חמורות... — פירש הפני-יהושע: לא באו ללמוד במה-מצינו מיתה בידי אדם מיתה בידי שמים, שאין ללמוד זה מזה (וכמו שתמהו התוס'), אלא גילוי מלתא בעלמא הוא, שמצינו ששייך חיוב ממון הניתן ליורשים בשביל אדם שנהרג ואף במקום ששייכת מיתה בידי שמים על בעלי השור הנהרג, ואם כן כיון שהוצרך הכתוב לא תקחו כפר לנפש רצח להוציא מסברא זו ברצח, יש מקום להעמיד הכתוב הזה באופן שאין לו כפרה בשגגה, אבל לא במיתה קלה שניתנה שגגתה לכפרה — לכך צריך לימוד מיוחד שאין לו פטור על ידי ממון.

ע' בספר מנחת שלמה (ח"א ז) שהאריך להוכיח שלפי האמת אין חיוב בפועל של מיתה בידי שמים למי שהרג שורו אדם, אלא התורה המירה ועקרה את ענשו מיתה לממון. והעיר על זה מסוגיתנו (ומשאר מקומות), שלפי ההנחה האמורה אין מובן כיצד היה אפשר ללמוד פדיון בממון למיתה בידי אדם, הלא כאן התורה היא שהחליפה ועקרה עונש מיתה, וכיצד נוכל לומר כן מעצמנו גם על מומתים בידי אדם. וצדד שאכן אילו היינו אומרים ששייכת כפרה גם בחייבי מיתה, היינו מפרשים כפשוטו, שהכופר שאמרה תורה אינו אלא פדיון, ועיקר חיובו הוא מיתה. רק לפי האמת שאין פדיון במיתה, הרי אנו מפרשים גם שם שעונש מיתה נעקר מכל וכל.

ולפי זה יש לישב קושית הגרעק"א שלא מצינו כופר אלא בשור שהרג ולא בשאר מיתות בידי שמים, ע"ש. אך להנ"ל יש לומר שלפי הסלקא-דעתין אכן היה זה גילוי לכל חייבי מיתות שייפטרו בממון, ורק לפי האמת שאין כאן פדיון אלא עקירת העונש, לא נאמר דין זה אלא בשור שהרג).

דף לח

נערה שנתארסה ונתגרשה... — ע' בספר משך חכמה (תצא. כב, כח) באור רחב במחלוקת רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי.

אמר לך רבי עקיבא האי לא ארשה מיבעי ליה לכדתניא... — יש לדקדק מה מביא ראייה מהברייתא לתנא דמתניתין, והלא לתנא דמתני' ממעט רבי עקיבא מאשר לא ארשה שקנסה לעצמה, ואם כן הכתוב אינו מיותר לדרשה [ואמנם יתכן שלמד גזרה שוה אעפ"י שהכתוב אינו מופנה, כי אין להשיב, כדברי רש"י (בע"ב ד"ה לא אתיא), אך מכל מקום הוצרך הכתוב לפשוטו], ואם כן עדיין יש להקשות מדוע לא נמעטנה מקנס לגמרי, כמו בוגרת ובעולה.

ויש לומר שכוונת הגמרא לומר כשם שלתנא דברייתא על כרחך יש חילוק בין בעולה ובוגרת לנתארסה ונתגרשה, משום שזו לא נשתנה גופה, כך מאותו הטעם עצמו יש לומר שרבי עקיבא דמתניתין אינו ממעט נתארסה ונתגרשה לגמרי מקנס אלא רק שאין קנסה לאביה. (עפ"י קרני ראם. וע"ע בתורא"ש).

מאי חזית דאשר לא ארשה לגזרה שוה ובתולה למעוטי בעולה, אימא בתולה לגזירה שוה... — אף על פי שאין אדם דן גזרה שוה אם לא קיבלה מרבו — זהו כשלא קיבלה כלל, אבל רוב הגזרות-שוות שבתלמוד היו מקובלים שיש לדון כאן גזרה שוה אלא שלא היו מקובלים המלים של הג"ש. [ולכן צריך הפנאה מצד אחד או משני צדדים, שלא כגזרה-שוה שגם המלים מקובלות, אין צריך הפנאה]. (עפ"י ריטב"א כאן ובב"מ מא:).